

הציירת, אלא פשוט מרחמים עצמיים על דרג סוציאלי מסויים, במילים אחרות, אין למעשה כל סיבה הגיונית שדמות "ילד מפצח גרעינים" תהיה כה עגומה, מלבד עצם הנטייה לסנטימנטליות-רומנטית של הציירת. נוספה לכך, כמובן, הידיעה שתמיד ישתתף הקהל הרחמן בצערו של ילד מסכן המוגש בצורה מלודרמטית.

אי אפשר לטעון שרות שלום לא שמעה בכלל על התפתחות הציור בעולם בשנים האחרונות. כמה ציורי נוף שלה מראים על ניסיונות לחלוקת שטח המוצדקת ע"י הצורה עצמה ולא ע"י הנושא הספרותי. אלא שאצל רות שלום חלוקת השטח המודרנית היא, כפי הנראה, רק עזר טכני ולא צורת ראייה. כך קורה שדווקא בהרבה מציורי הנוף בולטת אי-האורגניות בין הרישום וכתם הצבע ונטייה לפתרון נוה בצבעים אפורים, בלתי מחייבים. במספר ציורים כגון "ראש" (10) ו"ראש" (25), מנסה רות שלום לבנות טקסטורל בנוסח "ציורי החומר" אך לא ברור בציורים אלה מהו הקשר בין הטקסטורה ובין העיצוב הפורמלי של ה"ראש". אורגניות יחסית בין צורות פיגורטיביות ובין מבנה מהותי יותר אפשר למצוא בציור "עירייה בבניה", שהוא אחד הנאים בין ציוריה של שלום, אך שאר הניסיונות בכיוון זה הינם או אטומים מבחינה צבעונית, או נפגמים מחוסר קשר אורגני בין הרישום והצבע.

דן הופנר

"תערוכות בתל-אביב" / הארץ / 28.7.61 / תע' יחיד / מוזיאון תל-אביב

ציורו של דן הופנר הוא תופעה מיוחדת בציור הישראלי מכמה בחינות. אם רובו המכריע של הציור הישראלי (במידה שקיים "ציור ישראלי") שואב את מקורותיו מהציור הצרפתי מימי האימפרסיוניסטים ועד ימינו, נעוצים מקורותיו של דן הופנר בגותיקה מבחינת תפיסת חלל, ובציור הגרמני מאלברכט דירר ועד פול קליי. טבעי הדבר שקיים שוני נוסף, שהוא מעשה פועל יוצא מן הראשון: האווירה בציוריו של דן הופנר נוטה למיסטיקה ולפנטאסט, דבר שנותן אותותיו בציור הגרמני מגרינוואלד ועד קליי וקמפנדונק, אך נדיר למדי בציור בארץ. מובן מאילו שגם טכניקת הציור עצמה מושפעת אצל דן הופנר מאותם מקורות. יחד עם זאת חסרה אצל הופנר אותה מיידיות ובלתי אמצעיות המופיעה כה ברורות אצל פול קליי, וזאת משתי סיבות עיקריות: אצל הופנר יש עיבוד טכני מדוקדק מדי וכן צבעוניות ותפיסת מרחב שרירותית הפוגמת ברוב ציוריו.

כדאי לפרט יותר שני גורמים אלה. היום אין לך מושג עצמאי ובלתי תלוי שאפשר לכנותו "טכניקה טובה". טכניקת הציור - והמדובר אינו בהנחת צבע בצורה כזו שהתמונה לא תיטרק ותתפוצץ - חייבת להיות פועל יוצא ישיר מהחווייה שאותה מנסה הצייר למסור. טכניקה שהיא "מצוינת" בציורו של צייר אחד, יכולה להיות גרועה בהחלט כאשר היא מופיעה ביצירות צייר אחר. למשל, אפשר להצביע על טכניקה טובה בהחלט לגבי צייר הונסאנס ואינה מתאימה לחלוטין להעברת החווייה של הצייר האקספרסיוניסטי. במקרה

234

של צייר אקספרסיוניסטי, לא תתאים טכניקה כזאת להעברת החווייה והצייר יצטרך להסתפק בסיפור התוכן הקשור בחווייה בצורה עקיפה ובמושגים ספרותיים. כך קורה שע"י עיבוד טכני מדוקדק מדי, מאבד הצייר, ובעיקר הצופה, את הקשר הישיר עם החווייה עצמה ונשאר רק עם אותה "אצבע המצביעה על החווייה", להבדיל מהחווייה עצמה. הבחון של טכניקה טובה יש בו משהו מהאבסורד: טכניקה טובה היא זו שאין מרגישים בה מאחר שהיא נראית כמובנת מאליה. הטכניקה הקפדנית מאוד של דן הופנר מושכת את מלוא תשומת הלב, וכמובן על חשבון המצויר. הבעיה השנייה בציורו של הופנר היא הצבעוניות והחלל, ואין ספק ששני מושגים אלה קשורים במקרה זה הרוקות. דן הופנר הוא תלמיד נאמן של התפיסה התיאורטית באסכולת פול קליי, אך עד נקודה מסוימת. אין הוא מקבל את הבד המצויר כחלון למרחב, או כמרחב עצמאי א-פריורי, אלא מנסה ליצור מהבד מרחב כזה. לפי גישתו של פול קליי, כל משטח צבעוני שבו הצבעים אינם מוגדרים ע"י קו מתאר ואחידים, אלא משולבים אמורפית זה בזה, מפסיק להיות משטח דו-מימדי ונהפך לתלת-מימדי. דן הופנר משתמש בכל ציוריו במשטחים כאלה, אך יחסו אליהם אמביוולנטי. לעיתים השימוש בהם הוא באמת כמרחב, אך באותם ציורים עצמם הוא מנסה להשתמש במשטחים כאלה כבשטח דו-מימדי. כאשר שימוש כזה מופיע יחד עם הקשר לבנייה גותית, שבה היחידה הצורנית יותר פורצת למרחב וקיימת בו מאשר מגבילה אותו, קורה דבר פשוט מאוד: המבנה המורכב ממשטחים דו-מימדיים חדל מלהתקיים, ובמקומו מופיע מרחב בתוך מרחב במקום משטחים במרחב. הדגשה יתרה לעיוות זה מוסיפה הצבעוניות המופיעה במודולציות כפויית מראש (ושוב לפי תורת קליי) וממילא שרירותיות ברוב המקרים. דוגמה ברורה יכול לשמש ציורו של דן הופנר "אשנבים למרחב" שהוא למעשה "אשנבים במרחב", דבר שאינו שגיאת דפוס אלא הבדל יסודי. דוגמה ליצירת מרחב במקום שהוא קיים גם בלאו הכי יכול לשמש הרישום "תיירים א'": הופנר יוצר שם מתחת לקתדרלה המצוירת כמה קווים, היוצרים פרספקטיבה מנקודת מוצא אחת (רנסאנסית). בזמן שהרישום עצמו הוא בעל מבנה גותי ומחייב פרספקטיבה הוריוזנטלית. פגם זה אינו נימצא בווריאציה השנייה של אותו רישום "תיירים ב'". ובאמת הרישום נשכר מכך.

אפשר לתהות גם על הגישה הספרותית המופיעה בכמה מעבודותיו של הופנר, כמו בווריאציות "הרט" (31-34), אך זוהי רק בעיית משנה, אם כי חשובה מאוד כשלעצמה, הקשורה בגישתו האישית של הופנר לפנטסטי בכלל.

שמואל בונה

"תערוכות בתל-אביב" / הארץ / 30.8.61 / תע' יחיד / מוזיאון תל-אביב

235

בתערוכת היחיד הראשונה שלו בתל-אביב, מתגלה שמואל בונה כאחד מהכוחות המעולים ביותר במשמרת הצעירה של הציור בארץ. תערוכה זו לא זו בלבד שהיא בגדר הבטחה